

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

การศึกษาในพระพุทธศาสนาแบ่งเป็น 2 ภาษา คือ ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ภาษาบาลีเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท เพราะทุกประเทศที่นับถือนิกายเถรวาทให้ความสำคัญเคารพและศึกษาพระพุทธพจน์จากพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี เหมือนกับว่ากำลังฟัง พระพุทธวจนะต่อพระพักตร์ของพระบรมศาสดา คำสอนของพระพุทธองค์ จึงยังคงบริสุทธิ์ตราบถึงปัจจุบัน (พระมหาวรญาณ วรญาณ, 2547, คำนำ)

กรมการศาสนา(2546 หน้า 468) กล่าวว่า คัมภีร์ต่างๆของพระพุทธศาสนาล้วนจารึกด้วยภาษาบาลี ดังนั้น พระภิกษุและสามเณรหรือพุทธศาสนิกชนจึงต้องศึกษา ภาษาบาลี เพื่อใช้ศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจากคัมภีร์นั้นๆ ภาษาบาลีจึงได้รับความนิยมนจากพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมาก การศึกษาพระธรรมวินัยและการศึกษาภาษาบาลีจึงคู่กันตลอดมา ต่อมาพระไตรปิฎกเริ่มได้รับการแปลเป็นภาษาไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 (ทรงวิทย์ แก้วศรี, 2535, หน้า 74) รวมทั้งอรรถกถาและฎีกา ก็ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยเกือบทั้งหมด พุทธศาสนิกชนจึงให้ความนิยมนอ่านคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาฉบับที่แปลเป็นภาษาไทยมากขึ้น ความจำเป็นในการศึกษาภาษาบาลีจึงลดความสำคัญลง การศึกษาพระธรรมวินัยกับการศึกษา ภาษาบาลีจึงแยกออกจากกัน จากเดิมที่ศึกษาภาษาบาลีเพื่อนำไปแปลคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาดัวภาษาบาลีเอง แต่การศึกษาภาษาบาลียังจำเป็นสำหรับผู้ที่ต้องการสืบค้น คำสอนทางพระพุทธศาสนาจากต้นฉบับภาษาบาลี และการศึกษาภาษาบาลีเป็นระบบการศึกษาหลักของคณะสงฆ์ ปัจจุบันเรียกว่าพระปริยัติธรรม แผนกบาลี

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงไม่บ่อยครั้ง และการเปลี่ยนแปลงแต่ครั้งก็เปลี่ยนแปลงไปไม่มาก ที่เห็นได้ชัดในปัจจุบัน คือ การแบ่งชั้นและหลักสูตรประโยคเปรียญธรรม 1-2-3 ออกเป็น 2 ชั้น คือ ประโยค 1-2 และเปรียญธรรม 3 ในปี พ.ศ. 2510 (กองบาลีสนามหลวง , 2539, หน้า 69-73) ปี พ.ศ. 2541 แม่กองบาลีสนามหลวงได้นำวิธีการเก็บวิชาที่สอบผ่านแล้ว 2 ปี นำร่องชั้นประโยค 1-2 มาใช้ ปี พ.ศ. 2545 เปิดอบรมครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี เพื่อเสริมศักยภาพของผู้สอน ภาษาบาลีและรับทราบนโยบายของกองบาลีสนามหลวง ปี พ.ศ. 2547 กองบาลีประกาศยกเลิกวิธีการเก็บวิชาที่สอบผ่านแล้วชั้นประโยค 1-2 และในปี พ.ศ. 2548 นำวิธีการสอบครั้งที่ 2 (สอบซ่อม) มาใช้ (กองบาลีสนามหลวง

2548, หน้า 9, 125) การเปลี่ยนแปลงทุกครั้งที่ผ่านมายังคงเอกลักษณ์และรูปแบบการจัดการเรียนการสอนไว้เช่นเดิม

เนื่องจากการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี เป็นระบบที่มีการจัดการเรียนการสอนมาเป็นเวลานานโดยไม่มีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลงของสังคม ทำให้สำนักเรียนและสำนักศาสนศึกษาที่จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี โดยเฉพาะในต่างจังหวัด ประสบปัญหาและอุปสรรคในด้านหลักสูตร ด้านผู้สอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน และด้านการประเมินผล รวมทั้ง ปัจจุบันพระภิกษุและสามเณรเปลี่ยนไปศึกษาแผนกสามัญศึกษามากขึ้น เพราะการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ทั้งจากพระสงฆ์และคฤหัสถ์ว่าเป็นระบบการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับสังคมปัจจุบันและไม่เอื้อต่อการผลิตพระสงฆ์ที่ทรงคุณภาพได้ (พระมหาสุช สุธิโร (มีนุช), 2539, หน้า 117-124) แต่ด้วยเหตุที่ภาษาบาลีเป็นภาษาที่จารึก คำสอนของพระพุทธเจ้าองค์ศาสดาในพระพุทธศาสนาดังพระบาลีที่ว่า พุทธวจน ปาเลตีติ ปาสีภาษา). อันว่าภาษาโดยอัมรักษาไว้ซึ่งพระพุทธรวณะ เพราะเหตุนี้ อันว่าภาษานั้นชื่อว่าปาลี, ด้วยเหตุที่ภาษาบาลีเป็นภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธรวณะทำให้สำนักเรียนและสำนักศาสนศึกษาต่างๆ พยายามที่จะธำรงไว้ซึ่งการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี

พระมหาสมบุญ สมมาปญโญ (2549, หน้า 88) กล่าวว่า ปัจจุบันมีพระภิกษุและสามเณรที่กำลังเรียนหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในสำนักเรียนและสำนักศาสนศึกษาทั่วประเทศเป็นจำนวนมากจากบัญชีแสดงผลการสอบประโยคบาลีสนามหลวง กองบาลีสนามหลวงปี พ.ศ. 2549 มีผู้เรียนจำนวนถึง 32,627 รูป เมื่อพิจารณาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของสำนักเรียนและสำนักศาสนศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี จากผลสอบประโยคบาลีสนามหลวงทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่ผ่านมาพบว่า ในการสอบแต่ละประโยคมีผู้เรียนขาดสอบและสอบตกเป็นจำนวนมาก

บุรทิน ขำภีรัฐ (2539 หน้า 6-7) กล่าวว่า สาเหตุที่พระภิกษุและสามเณรให้ความสนใจเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีน้อย เพราะเห็นว่าเป็นการจัดการเรียนการสอน ที่ไม่ทันกับสังคมปัจจุบัน ไม่ตรงกับความต้องการของผู้เรียนและเป็นสิ่งที่พระภิกษุและสามเณรต้องฝืนใจเรียนด้วย เนื่องจากวัดหรือสำนักศาสนศึกษาใช้วิธีบังคับให้พระภิกษุและสามเณรเรียน ถ้าไม่เรียนจะไม่รับเข้าสังกัดในวัดหรือสำนักเรียนและสำนักศาสนศึกษานั้นๆ หรือจะไม่มีสิทธิได้เรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่พระภิกษุและสามเณรตั้งใจจะเรียน เพื่อให้ได้ศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยสงฆ์ หรือเพื่อได้วุฒิเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยของรัฐ เป็นเหตุผลที่ทำให้จำนวนผู้เรียนกับจำนวน

ผู้สอบในแต่ละปีแตกต่างกันมาก เพราะความรับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีไม่ได้อยู่ในความรับผิดชอบของ คณะสงฆ์หรือของรัฐโดยตรง คณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการจัดการเรียน กงบาลีสนามหลวงจัดการสอบและรัฐให้การสนับสนุนเล็กน้อย จึงเป็นปัญหาสำคัญ เพราะหมายถึง การขาดการสร้างพลังภายในที่จะสร้างความมั่นคงระยะยาว การจัดการเรียนการสอนไม่เป็นไปอย่างเหมาะสมและทั่วถึง ในด้านตัวผู้สอนแม้จะมีการกำหนดให้พระภิกษุและ สามเณรที่มี วุฒิตั้งแต่เปรียญธรรม ขึ้นไป เข้ารับการอบรมตามหลักสูตรผู้สอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีก่อน จึงจะเป็นผู้สอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีได้ แต่สภาพการเรียนการสอน ยังเป็นไปในรูปแบบเดิม คือ ใช้วิธีการบรรยายให้จดแล้วท่อง เน้นความจำความเข้าใจเฉพาะเรื่องนั้นๆ โดยตรงเป็นสำคัญในด้าน การสอนขาดการสนับสนุนให้มีการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษากับการจัดการเรียนการสอน พระปริยัติ ธรรม แผนกบาลี สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาที่พบเห็นในการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ถ้าไม่ได้รับการ แก้ไขอย่างจริงจัง ปัญหาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้พุทธศาสนิกชนได้รู้ได้ปฏิบัติตาม เพื่อใช้ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตย่อมเป็นเรื่องที่น่าห่วงอย่างยิ่ง ตรงข้ามถ้าปัญหาได้รับการแก้ไข อย่างจริงจัง และพระภิกษุและสามเณรได้รับการสนับสนุนให้ได้รับการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีเพิ่มมากขึ้น จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้พระภิกษุและสามเณรได้โอกาสศึกษาค้นคว้า พระธรรมวินัย ให้แตกฉาน ส่งผลให้ พระภิกษุ และ สามเณรนำความรู้ ที่ได้รับมาเผยแพร่ให้กับ พุทธศาสนิกชน ทำให้พระพุทธศาสนามีบุคลากรที่มีศักยภาพด้านภูมิธรรมและภูมิปัญญาเพิ่ม มากขึ้นด้วย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้บัญญัติให้การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญของรัฐ เพื่อสร้างคนในชาติ ให้มีคุณภาพให้เป็นผู้มี ความรู้คู่คุณธรรมและให้ความสำคัญต่อสถาบันศาสนา ในการมีบทบาทหน้าที่จัดการศึกษาให้ สอดคล้องกับกฎหมายอากรศมาคม ฉบับที่ 23 พ.ศ. 2541 โดยกำหนดให้มีการจัดการศึกษาเป็น ภารกิจที่สำคัญของคณะสงฆ์ในมาตรา 5 และมาตรา 12 บัญญัติให้สถาบันศาสนามีสิทธิในการจัด การศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กำหนดในกฎกระทรวง สถาบันพระพุทธศาสนาถือเป็นสถาบันศาสนา (กระทรวงศึกษาธิการ 2546 หน้า 4, 7)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 , คำนำ) ได้จัดการประชุมระดม ความเห็นและจัดวางแนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นการศึกษาสำรองสำหรับเป็นข้อมูล และแนวทางในการกำหนดนโยบาย และข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ .ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ .ศ. 2545 (รุ่ง แก้วแดง, 2545ก, คำนำ) ปัญหาและสิ่งที่

เกิดขึ้น ทำให้มีผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมีการพิจารณาปรับปรุงแก้ไข หาแนวทางในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบันต่อไป เพราะการศึกษามีความสำคัญกับบุคคลทุกเพศ วัย และสังคม ประเทศชาติ พระภิกษุและสามเณรเป็นบุคคลในสังคมที่รัฐต้องดูแล ให้การสนับสนุนในเรื่องของการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น เมื่อการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ยังมีอุปสรรค ข้อขัดข้อง อันเป็นปัญหาต่อระบบการศึกษาอยู่ การที่จะนำเข้าสู่ มาตรฐานการศึกษาต้องมีการพัฒนาคุณภาพ ต้องมีการศึกษาสภาพและปัญหาให้รู้แจ้งและมีการปรับปรุงแก้ไขให้เกิดคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาตามที่รัฐกำหนด

ด้วยเหตุผลตามที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์ เพื่อให้ทราบถึงสภาพและปัญหาที่เป็นจริงของการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี เพื่อใช้เป็นข้อมูลและเป็นแนวทางในการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ให้มีคุณภาพสนองต่อความต้องการ ของผู้เรียนและเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 นอกจากนี้ข้อมูลที่ได้ยังจะช่วยให้คณะสงฆ์ จังหวัดนครสวรรค์ได้มองเห็นแนวทางที่จะใช้แก้ไขปัญหาด้านคุณภาพการจัดการเรียนการสอน พระปริยัติธรรม แผนกบาลี และนำแนวทางดังกล่าวมาพิจารณามาตรการแก้ไขปรับปรุง บุคลากรและระบบการบริหารจัดการเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมีคุณภาพและมีศักยภาพยิ่งขึ้นไป

จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อศึกษาปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์
3. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์จำแนกตามประเภทของโรงเรียน
4. เพื่อเปรียบเทียบปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์จำแนกตามประเภทของโรงเรียน

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์ใน 5 ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านผู้สอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอนและด้านการประเมินผลของการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์ ตลอดจนนักเรียนและสำนักศาสนศึกษาที่จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี เพื่อให้ผู้บริหารใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจหรือพิจารณาปรับปรุงแก้ไขสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของแต่ละสำนักศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาให้มีความเหมาะสม ทันสมัย จูงใจผู้เรียน มีประสิทธิภาพ ได้คุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และเพื่ออรรถาธิบายซึ่งการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์ใน 5 ด้าน (กรมวิชาการ, 2545; มนสิข สิทิสมนูรณ์, 2543, หน้า 29, 31) ดังนี้

- 1.1 ด้านหลักสูตร
- 1.2 ด้านผู้สอน
- 1.3 ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน
- 1.4 ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน
- 1.5 ด้านการประเมินผล

2. ขอบเขตด้านประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นพระภิกษุและสามเณรที่ปฏิบัติหน้าที่ผู้บริหาร ผู้สอน และผู้เรียน สำนักศาสนศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีในจังหวัดนครสวรรค์ ในปีการศึกษา 2551 จำนวน 14 สำนักศาสนศึกษา (กองบาลีสนามหลวง, 2551; พระอมรเมธี (สุนทร สุนทรเมธี), 2551, หน้า 1-10) รวมทั้งสิ้น 552 รูป

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ พระภิกษุและสามเณรที่ปฏิบัติหน้าที่ผู้บริหาร ผู้สอน และผู้เรียน สำนักศาสนศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในจังหวัด

นครสวรรค์ รวมทั้งสิ้น จำนวน 232 รูป โดยผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามมาตราส่วนของ เครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970, p. 608) ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้กลุ่มตัวอย่างซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารจำนวน 14 รูป ผู้สอนจำนวน 38 รูป และผู้เรียนจำนวน 180 รูป

3. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรต้น ได้แก่ ประเภทของโรงเรียน แบ่งเป็น สำนักศาสนศึกษา และสำนักเรียน

ตัวแปรตาม ได้แก่ สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

- 1 . ด้านหลักสูตร
- 2 . ด้านผู้สอน
- 3 . ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน
- 4 . ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน
- 5 . ด้านการประเมินผล

สมมติฐานการศึกษาค้นคว้า

โรงเรียนพระปริยัติธรรมที่มีประเภทต่างกัันมีสภาพและปัญหาในการจัดการเรียนการสอน พระปริยัติธรรมแผนกบาลีแตกต่างกัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **สภาพการจัดการเรียนการสอน** หมายถึง สภาพที่เป็นจริง สภาพที่เป็นอยู่ของการดำเนินงานนั้นๆ การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์ของพระภิกษุและสามเณรที่ปฏิบัติหน้าที่ผู้บริหาร ผู้สอน และผู้เรียน และการดำเนินการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามที่กองบาลีสนามหลวงกำหนด แบ่งเป็น 5 ด้าน

1.1 **ด้านหลักสูตร** หมายถึง เนื้อหาในรายวิชาแต่ละชั้นที่ผู้เรียนต้องเรียนต้องสอบ แบบเรียนที่ต้องเรียนรู้อย่างน้อยตั้งแต่ประโยค 1-2 ถึงเปรียญธรรม 9 เป็นหลักสูตรเฉพาะสำหรับการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี เรียกว่าหลักสูตรประโยคบาลีสนามหลวง

1.2 **ด้านผู้สอน** หมายถึง ทรัพยากรบุคคลที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอน เป็นผู้สร้างบรรยากาศในการเรียนการสอน เป็นพระภิกษุและสามเณรปฏิบัติหน้าที่สอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี เป็นมหาเปรียญ คือ จบเปรียญธรรม 3 ขึ้นไป เป็นผู้ผ่านการอบรม

หลักสูตรฝึกหัดครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของกองบาลีสนามหลวง เป็นผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี โดยเจ้าคณะจังหวัด

1.3 ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง เป็นกิจกรรมทั้งของผู้เรียนและผู้สอนที่เหมาะสม เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แท้จริง เป็นกิจกรรมที่ดี จะสามารถส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนหลายด้าน เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ มีทักษะ มีความสุข เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนในขณะที่เรียนมีการปรับตัวในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น

1.4 ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน หมายถึง ปัจจัยพื้นฐานหรือทรัพยากรที่จะทำให้การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสำนักศาสนศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ตัวปัจจัยในที่นี้ประกอบด้วย คน (man) เงิน (money) วัสดุ-อุปกรณ์ (material) และการจัดการ (management) ที่สำคัญคือ เจ้าสำนักศาสนศึกษาต้องให้การสนับสนุนและส่งเสริมอย่างจริงจัง มีอาจารย์ใหญ่เป็นผู้บริหารจัดการดูแลการเรียนการสอนอย่างจริงจัง ประชาชนทั่วไปให้การสนับสนุนและส่งเสริมทุกด้าน รัฐบาลจัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้กับสำนักศาสนศึกษา ประชาชนผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคทรัพย์เป็นทุนสนับสนุนการศึกษา สำนักศาสนศึกษาจะได้จัดสรรงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการบริหารจัดการ ด้านกิจกรรมและตอบแทนบุคลากรอย่างเหมาะสม

1.5 ด้านการประเมินผล หมายถึง กิจกรรมทางวิชาการที่สำคัญ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอนของพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ทำให้ทราบพื้นฐานความรู้ของผู้เรียนใช้วัดผลการเรียนรู้ของผู้เรียนว่ามีผลดีเพียงไร บรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ เพื่อปรับปรุงวิธีการสอนและเพื่อตัดสินใจเลื่อนชั้นให้กับผู้เรียน

2. ปัญหาการจัดการเรียนการสอน หมายถึง อุปสรรค ข้อขัดข้องในการดำเนินการ สิ่งที่ทำให้งานที่ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ความเดือดร้อน สิ่งที่เกิดขึ้นแล้วทำให้มีผลกระทบต่อจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์หรือสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วทำให้มีผลกระทบต่อพระภิกษุและสามเณรที่ปฏิบัติหน้าที่ผู้บริหาร ผู้สอน และผู้เรียน เป็นสิ่งที่ต้องมีการพิจารณาและดำเนินการปรับปรุงแก้ไข แบ่งเป็น 5 ด้าน คือ

2.1 ด้านหลักสูตร หมายถึง อุปสรรค ข้อขัดข้องในการดำเนินการที่เกิดขึ้นกับเนื้อหาในรายวิชาแต่ละชั้นที่ผู้เรียนต้องเรียนต้องสอบ แบบเรียนที่ต้องเรียนรู้ตั้งแต่ประโยค 1-2 ถึงเปรียญธรรม 9

2.2 **ด้านผู้สอน** หมายถึง อุปสรรค ข้อขัดข้องในการดำเนินการที่เกิดขึ้นกับ ทรัพยากรบุคคลที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอน เป็นผู้สร้างบรรยากาศในการเรียนการสอน

2.3 **ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน** หมายถึง อุปสรรค ข้อขัดข้องในการดำเนินการที่เกิดขึ้นกับกิจกรรมทั้งของผู้เรียนและผู้สอนที่เหมาะสม กิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แท้จริง

2.4 **ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน** หมายถึง อุปสรรค ข้อขัดข้องในการดำเนินการที่เกิดขึ้นกับปัจจัยพื้นฐานหรือทรัพยากรที่จะทำให้การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในสำนักศาสนศึกษาบรรลุมิติวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ประกอบด้วย คน (man) เงิน (money) วัสดุ-อุปกรณ์ (material) และการจัดการ (management)

2.5 **ด้านการประเมินผล** หมายถึง อุปสรรค ข้อขัดข้องในการดำเนินการที่เกิดขึ้นกับกิจกรรมที่ทำให้ทราบพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน ใช้วัดผลการเรียนรู้ของผู้เรียนว่ามีผลดีเพียงไร บรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ เพื่อปรับปรุงวิธีการสอนและเพื่อตัดสินใจเลื่อนขั้นให้กับผู้เรียน

3. **พระปริยัติธรรม แผนกบาลี** หมายถึง การจัดการกระบวนการการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ด้วยกระบวนการและวิธีการที่หลากหลายให้กับผู้เรียน ถือเป็นภาระหน้าที่ของผู้สอน ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่ต้องรับผิดชอบโดยตรง 2.) ผู้บริหาร จะอยู่ในฐานะผู้ควบคุมดูแลและให้การสนับสนุนต่อการปฏิบัติงานของผู้สอน การจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนและสำนักศาสนศึกษาที่จัดการเรียนการสอนสำหรับพระภิกษุและสามเณร การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของคณะสงฆ์ที่ดำเนินการจัดการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ เกิดการพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ในตัวเองของผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดคุณสมบัติที่จะติดตัวไป เพื่อใช้ประโยชน์ในอนาคต และการจัดการเรียนการสอนตามหลักของโครงสร้างการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี

4. **สำนักศาสนศึกษา** หมายถึง สถานศึกษาที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม หรือแผนกบาลี ตามที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนด สำนักเรียน หมายถึง สำนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานครและสำนักเรียนคณะจังหวัด และสำนักศาสนศึกษา หมายถึง วัดที่จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลีทุกสำนัก ในจังหวัดนครสวรรค์

5. **สำนักเรียน** หมายถึง โรงเรียน หรือวัดที่จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีหรือจังหวัดที่ส่งนักเรียนเข้าสอบบาลีสนามหลวง

6. **การประกันคุณภาพการศึกษา** หมายถึง กระบวนการบริหารหรือแนวปฏิบัติในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจและความเชื่อมั่นให้แก่ ผู้เรียน ผู้ปกครอง

ชุมชนและสังคม ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องว่าสถานศึกษามีคุณภาพ เป็นสถานศึกษาที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ครบถ้วนตามคุณภาพมาตรฐานการศึกษาตรงกับความมุ่งหวัง และเป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นสถานศึกษาที่มีการรับประกันคุณภาพการศึกษาในด้านการจัดการ กระบวนการ การปฏิบัติการคุณภาพและมีการวางแผน ควบคุม ตรวจสอบอย่างเป็นระบบตลอดเวลาตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด